

POVEZANOST I BRATSKA SURADNJA MEĐU SVEĆENICIMA (PO 8)*

Govoreći o ovoj temi pokušat ću iznijeti temelje na kojima počiva svećenička povezanost i bratska suradnja. Naše svećeništvo međutim pretpostavlja naše čovječstvo i naše kršćanstvo, kao i okolnost da ga živimo u sadašnjem vremenu. Potrebno je to ovdje imati u vidu, da ne bismo upali u krivi angelizam i nezdravi supernaturizam. Svećenik naime mora biti najprije čovjek i kršćanin svoga vremena i na tome graditi svoje svećeništvo i svoje odnose s drugim ljudima, pa i sa svećenicima. No, o tome sam govorio prethodne godine,¹ pa se ovdje na to samo pozivam.

Prije nego što počnemo govoriti o povezanosti i suradnji svećenika, potrebno je naglasiti kako je to jedno od težih i delikatnijih pitanja. Stoga ću najprije govoriti o teškoći i delikatnosti međusobne povezanosti i suradnje među ljudima općenito, pa i među svećenicima. Zatim ću izložiti temelje na kojima počiva svećenička povezanost i, konačno, konkretne oblike svećeničkog zajedništva i suradnje, a sve to na temelju koncilskog dekreta »*Presbyterorum ordinis*«, br. 8.

I TEŠKOĆA I DELIKATNOST MEĐUSOBNE POVEZANOSTI I SURADNJE

Vrlo često se naglašava kako je čovjek socijalno biće, odnosno kako mu je u naravi da živi u zajedništvu s drugim ljudima. Isto tako često se ističe, osobito danas, kako je problem ako čovjek živi sam, ako je osamljen. To je posebno aktualno pitanje za nas svećenike koji živimo u celibatu. Iz toga bi se moglo vrlo lako zaključiti da nema nikakve poteškoće živjeti u zajedništvu s drugim ljudima i s njima surađivati. Međutim, i to je skopčano s velikim poteškoćama i vrlo delikatno pitanje.

1. Teškoća ostvariti istinsko zajedništvo i bratsku suradnju

Među ljudima ima toliko nesloge, razdora, strančarenja da je ne samo ugroženo zajedništvo i suradnja među njima, nego bi se iz toga čak moglo dokazivati da čovjek uopće nije socijalno biće i da je nemoguća suradnja među ljudima. Iako se to ne može općenito reći i do-

* Predavanje održano u Zagrebu 1. 8. 1978. na VI. tečaju za svećeničku duhovnost.

¹ Usp. Služba Božja, XVI/1976, br. 4, str. 316–325.

kazati, ipak se mora priznati da između pojedinih ljudi i pojedinih zajednica postoje tolike napetosti da je među njima zaista nemoguće bilo kakvo zajedništvo ili suradnja. Ne samo danas već i kroz čitavu ljudsku povijest bilo je među ljudima toliko razdora da je lakše govoriti o neprijateljstvu i sukobima među njima nego o njihovoj povezanosti i suradnji. Povijest čovječanstva puna je sukoba između pojedinih ljudi i između pojedinih naroda. Sukobima je ispunjena ne samo »profana« već i »sveta« povijest, povijest Božjeg naroda — Staroga i Novoga zavjeta. Sjetimo se samo krvavog sukoba između Kaina i Abela, Šaula i Davida i Apšaloma, pa razdvojenost između Jude i Izraela.

Krist se najžarče molio za jedinstvo svojih učenika i žrtvovao se da njegovi budu jedno (usp. Iv 17, 11. 21—23), jer je znao da će im upravo to biti najteže ostvariti. Apostoli su se u to uvjerali. Stoga često u svojim poslanicama, posebno Pavao i Ivan, potiču prve kršćane na jedinstvo i ljubav (usp. Ef 4, 1 sl.; Fil 2, 2 sl.; 1 Sol 4, 9 sl.; 1 Iv 4, 7 sl.; 2 Iv 4 sl.). Uza sve to, može se slobodno reći da su u Crkvi rasle napetosti proporcionalno s njezinim rastom. Nekada su te napetosti završavale s velikim raskolima, i na Istoku i na Zapadu.

Odmah u početku, Crkvu je razdirala napetost između Hebreja i Helenista (usp. Dj 6, 1; 15, 2), zbog čega je došlo do sukoba čak i između Petra i Pavla (usp. Gal 2, 11 sl.). Prvotna Crkva nije bila pošteđena ni od raskola i krivovjerja (usp. 1 Kor 1, 10; 11, 1. 8—19). Čak ni u teškim progonstvima kroz prva tri stoljeća nije bilo lako ostvariti jedinstvo na svim područjima nauke i života Crkve. U 4. st., kad su prestala progonstva, Bazilije Veliki je u zadnjem poglavlju svoga spisa »Duh Sveti« opisao ondašnje stanje u Crkvama. Vrlo crnu sliku pruža nam taj njegov opis. Tadašnje stanje u Crkvi uspoređuje s bitkom na uzburkanom moru. On, između ostaloga, veli: »U svima zavlada nepomirljiva mržnja zbog općeg neprijateljstva. (...) Sve se raspada. (...) Međusobno smo tek toliko sjedinjeni što zajednički mrzimo neprijatelja. Kad neprijatelji odu, smjesta se između sebe promatramo kao neprijatelji (...) Ljubav se posvuda ohladila; nestao je bratski sklad; slozi se ni za ime ne zna.«²

Možda je to pesimističko gledanje na ondašnje stanje u Crkvi, a možda i nije? Svakako, činjenica je da su u Crkvi kroz povijest nastajali raskoli tako da danas ima oko 2.000 Crkava koje se nazivaju Kristovim imenom, premda je Krist ustanovio samo jednu Crkvu te se vruće molio i žrtvovao za njezino jedinstvo. Ta činjenica očito govori da do toga može dovesti samo duboka razdvojenost, i to crkvenih ljudi.

Nakon objavljivanja spomenute knjige Bazilije Velikog, mnogi rekoše da je njegov prikaz ondašnjeg stanja u Crkvama adekvatna slika današnjeg stanja u Crkvi. Ne želim tu tvrdnju ni opovrgavati ni potvrđivati. Htio bih samo naglasiti da i danas vrlo teško uspijevamo ostvariti

² Bazilije Veliki, *Duh Sveti*, SB, Makarska 1978, str. 129—131.

međusobno jedinstvo i bratsku suradnju. To potvrđuju izvjesne napetosti, sukobi i »slučajevi« općenito u Crkvi, pa i u našoj Crkvi. Nerijetko i mi svećenici rado ističemo naše međusobne razlike: konzervativac-progresist, stari-mladi, pop-fratar, župnik-kapelan, poglavar-podložnik, Dalmatinac-Bosanac, Slavonac-Zagorac, i tko bi sve nabrojio razlike na koje se dijelimo i koje rado ističemo? Možda su još brojnije stvarne napetosti koje postoje među nama, koje podgrizaju naše zajedništvo i koje paraliziraju našu suradnju. Bilo bi jako zanimljivo kad bi se statistički ispitao i kritički obradio naš međusobni odnos, između pojedina i između pojedinih zajednica. Da li bi rezultat toga istraživanja pokazao da su napetosti izuzetak ili da je izuzetak istinska povezanost i bratska suradnja? Ne bih se iznenadio kad bi rezultat toga istraživanja pokazao ovo drugo. Svakako, naše međusobne razlike se toliko ističu kao da ništa zajedničkog nemamo. Sve je to dokaz da vrlo teško uspijevamo ostvariti istinsko zajedništvo i da smo više skloni na individualizam i partikularizam nego na bratsku suradnju.

Mnogobrojni su uzroci te pojave. Spomenimo samo neke, one važnije. *Grijech* je osnovni uzrok razdvojenosti i sukoba među ljudima. Po grijehu se čovjek sukobio s Bogom i od njega se odvojio. Grijech je prouzročio i razdvojenost u samom čovjeku. Čovjek razdvojen u sebi (GS 13) stvara napetost oko sebe i sukobljava se s drugim ljudima. Stalna je nauka Crkve da su sukobi među ljudima posljedica istočnoga grijeha i osobnih grijeha. Koncil to također ističe kad veli: »Ljudima kao grešnicima uvijek prijeti opasnost rata i prijetit će do Kristova dolaska« (GS 78).

Strasti, osobito oholost, sebičnost, zavist, častohleplje, najčešći su neposredni uzroci raznih napetosti i sukoba. Kad čovjek radi pod uplivom strasti, on ne daje plodove Duha nego tijela, a među plodove tijela spadaju i: neprijateljstva, svađe, razdori, strančarenja (usp. Gal 5, 20).

Mi Hrvati imamo i jedan svoj *povijesni* razlog zbog čega je postalo poslovično: gdje su dva Hrvata, tu su tri stranke. Naime, dugo su nas kroz povijest drugi dijelili da bi s nama vladali. Posljedicu toga osjećamo i danas u svojim međusobnim odnosima, od čega ni mi svećenici nismo imuni.

Razdvojenost među nama svećenicima ima i svoj *specifični* uzrok. On se sastoji u tom što smo mi po svojoj službi »pastiri«, a laici su »stado«. Dosadašnji odnosi između »pastira« i »stada« uglavnom su bili na osnovi poglavar — podložnik, učitelj — učenik. »Pastir« upravlja, uči i naređuje, a »stado« sluša i izvršava naredbe. Kad se pak »pastiri« nađu zajedno, ne snalaze se jer nisu naučili saobraćati s »jednakima«, nego s »nižima«, sa »stadom«. Možda je to glavni razlog zašto mi svećenici međusobno teško ostvarujemo neki oblik zajedničkog života i rada.

Vrlo često je razlog našim sukobima to što opće dobro podređujemo *osobnom interesu*. Istina, svi mi govorimo da treba sve učiniti za opće dobro. Ali, kao da smatramo da će to opće dobro uslijediti samo onda

kad ja, moj simpatizer ili moja zajednica dobijemo vodstvenu ulogu, unosniji položaj, uglednije mjesto itd. Ako je to zaista tako, onda mi ne radimo za opće dobro već za vlastitu korist, pa makar to bilo pod izlikom općeg dobra.

Spomenimo i još jedan uzrok naših napetosti koji je, valjda, specifičan za naše sadašnje prilike. Nas svećenika — raznih »vrsta« i »rodova« — kao da ima *previše*, barem *previše* za ona »bolja« mjesta i položaje, ili *previše* zbog toga što se ne znamo ili ne možemo rasporediti. Stoga se osjećamo kao dvije jetrve u tijesnoj kući, od kojih bi svaka voljela da one druge nema; a kad je već tu, napetost je neminovna. Nastaje osjećaj ugroženosti za vlastitu egzistenciju, osobito ako je ona druga potomstvom ili nečim drugim naprednija. Kad se pak čovjek osjeti ugrožen u vlastitoj egzistenciji, spreman je učiniti bilo što.

2. Delikatnost pitanja međusobne povezanosti i suradnje

Upravo zato što je teško ostvariti međusobno zajedništvo i suradnju, delikatno je to pitanje. Zajedništvo i suradnja među ljudima traže angažiranost čitava čovjeka, osobe kao takve, a ne samo jedne njegove moći. »Osobno ostvarivanje zajedništva realizira se prvenstveno životom, doživljavanjem, a nipošto samo mišlju, premda je i misao dio čovjekova doživljavanja, pa ni bez misli nema ništa. Ali sama misao nije dostatna. Treba i sve ostalo.«³ Stoga bi bilo pogrešno kad bi netko očekivao da će npr. teolozi ili koji drugi stručnjaci misaono razraditi i doraditi način našeg zajedništva i suradnje, pa poglavar to potvrditi — i stvar gotova. Treba imati na pameti da se zajedništvo i suradnja ne mogu nametnuti odozgo niti doći sa strane. To mora nastati među onima o kojima se radi. Dokazi u prilog zajedništva i razrada kako surađivati, mogu samo doprinijeti da to ostvare oni kojih se tiče, a ne nikako da bi to bilo dovoljno za ostvarenje zajedništva i suradnje. U tom smislu treba shvatiti i ovo naše govorenje, pa i ono što o tom Koncil kaže, kao i ostali dokumenti i literatura koja o tom radi.

Prema tome, uspješnost našeg razmatranja o potrebnosti zajedništva i bratske suradnje ovisi o našoj dobroj volji da uvidimo razloge na kojima počiva naša povezanost i o našoj spremnosti da prihvatimo razne oblike suradnje kao zahtjev naše povezanosti. Bez toga ne samo da su beskorisni naši razgovori već je opasnost da nakon takvih razgovora nastane još veća izoliranost i još veći razdor. Stoga ljudi i nastoje da se sastanu na razgovor o prijepornim pitanjima tek onda kad su za to »zreli«, tj. kad je dovoljno prisutna dobra volja i s jedne i s druge strane.

³ Tomislav Šagi-Bunić, *Nema privatnog Boga*, KS, Metanoja 13—15, Zagreb 1970, str. 51.

Delikatno je govoriti o ovoj temi i zbog toga što su ljudi skloni više gledati na onoga tko govori nego na ono što govori. U tom ozračju uvijek je opasnost da se izlaganje, makar bilo najobjektivnije, ne prihvati zbog dotičnoga, jer se sve shvaća kao njegovo taktiziranje za vlastite ciljeve. Zato bi o povezanosti i bratskoj suradnji zaista trebao govoriti nepristran čovjek koji je na djelu pokazao duh zajedništva i koji s drugima surađuje, koliko može, gdje god ustreba. To se, uostalom, traži i kad je riječ o bilo kojoj vrednosti ili kreposti. Ljudi ne primaju one riječi iza kojih ne stoji život dotičnoga.

Ne bi bilo tako delikatno govoriti o ovoj temi kad se ne bi trebalo osvrćati i na konkretnosti. U mnogim stvarima mi se načelno slažemo, čak i u ovoj o kojoj govorimo. Svi naime govorimo, a vjerujem da i uviđamo, kako je potrebno i korisno istinsko zajedništvo i bratska suradnja. Ali, kad prijedemo na konkretnosti kojima se to ostvaruje, postanemo jako osjetljivi, imamo različite poglede i teško se sporazumijevamo. Možda je to zato što se pod povezanošću i suradnjom redovito shvaća da drugi sa mnom bude povezan i da sa mnom surađuje. Ako svi kojih se to tiče imaju takav mentalitet, nemoguće je ostvariti istinsku povezanost i suradnju. Čini se da i među nama ima podosta takvog mentaliteta. Moglo bi se naći dosta primjera koji bi to potvrdili. Spomenimo samo pitanje karizma.

Karizme su važan faktor u životu Crkve i u životu svakog pojedinca. One su mnogovrsne (usp. 1 Kor 12, 4 sl.) i svatko bi trebao djelovati prema primljenoj karizmi za izgradnju Crkve (usp. Rim 12, 6 sl.). Koncil je također naglasio važnost karizma u Božjem narodu (usp. LG 12). Međutim, gledajući stvari kakve jesu, čini se da među nama danas ima previše nekih »karizma«, a nekih premalo. Previše ih je npr. koji imaju »dar upravljanja«, a premalo koji imaju »dar služenja«. To se vidi iz toga što za bolja, vodeća mjesta i položaje ima dosta kandidata, a premalo ih je za ona mjesta i položaje gdje zaista treba služiti. Osim toga, među nama je u velikoj mjeri uvriježena misao da su karizme vezane uz naše ljudske strukture. Zato rado govorimo o karizmi ovoga ili onoga staleža, kao da svatko u određenom životnom staležu mora imati i odgovarajuću karizmu, premda bi u stvari to moralo biti, a da drugu ne može imati, jer ta druga pripada onom drugom staležu. Tako zaboravljamo da Duh dijeli svoje darove svakomu kako hoće i gdje hoće (1 Kor 12, 11). Također lako zaboravljamo da je ljubav prvi i najveći Božji dar (1 Kor 13, 13; usp. LG 42). Zbog svega toga mi bismo se trebali iskreno upitati da li sebi svojatamo neke karizme i darove, kojih u stvari nemamo, i da li zanemarujemo one koje imamo, odnosno da li se dovoljno trudimo oko najvećeg dara — ljubavi? Ne smije se zaboraviti da je nemoguće ostvariti istinsko zajedništvo i suradnju bez ljubavi i bez spremnosti da se preuzme i neka sporedna uloga. To je pak jako delikatno područje, osobito kad se dođe na konkretnosti.

Ima li onda smisla govoriti o našoj povezanosti i bratskoj suradnji. Ima i nema! Nema, ako se nisu ostvarili preduvjeti za to; ima, ako su se ti preduvjeti ostvarili. Činjenica je da su mnoge mudre i konstruktivne direktive i odredbe, savjetovanja i razgovori, o našoj svećeničkoj povezanosti i bratskoj suradnji ostale samo na papiru. Zašto? Zato jer nismo imali preduvjeta da ih u život provedemo. Stoga govorenje o ovoj temi može biti korisno samo u okviru duhovnosti, jer je duhovnost ostvarenje kreposti, a jedino čovjek koji je urešen krepostima, u prvom redu onim »ljudskim« i socijalnim, sposoban je za istinsko zajedništvo i bratsku suradnju.

No, kreposti se ne postizavaju preko noći niti samim govorenjem. To zahtijeva dugu i svestranu angažiranost i vježbanje. Stoga ne smijemo umišljati da će s našim međusobnim odnosima biti sve u redu nakon jednog susreta ili predavanja. Da bi se ostvarilo istinsko zajedništvo i suradnja k tome treba biti usmjeren čitav odgoj. Na žalost, naš je dosadašnji odgoj imao veću individualnu nego socijalnu notu. Stoga bi unaprijed trebao biti više usmjeren prema zajedništvu i bratskoj suradnji sa svim ljudima, posebno s braćom svećenicima.

II TEMELJI SVEĆENIČKE POVEZANOSTI

Uza sve poteškoće da se ostvari istinsko zajedništvo i bratska suradnja, koncilski oci, kao i narav same stvari, traže da mi svećenici to ostvarimo u svom životu i radu. Potrebno je stoga promotriti razloge na kojima se temelji naša povezanost i potreba bratske suradnje, jer je uviđanje razločnosti prvi korak prema željenom cilju. Ovdje, slijedeći Koncil (PO 8), prvotno imamo u vidu teološke i pastoralne razloge na kojima se temelji svećenička povezanost i potreba međusobne suradnje.

1. Sakramentalno bratstvo

Kao specifičan razlog svećeničke povezanosti Dekret ističe sakramentalno bratstvo: »Svi prezbiteri, ređenjem uključeni u red prezbiterata, međusobno su povezani sakramentalnim bratstvom« (8, 1). Tim se želi naglasiti da prezbiteri imaju jedan posebni titul zbog kojeg tvore jedno sakramentalno zajedništvo. Taj titul nije samo neka motivacija ili moralna obaveza nego faktična realnost, ontološko zajedništvo, u koje je svaki svećenik ušao ređenjem. Istina, sakramentalno bratstvo se već obistinilo između svih Kristovih sljedbenika sakramentom krsta po kojem svećenici zajedno s krštenim laicima tvore sakramentalno jedinstvo (usp. LG 32). Ali, svećeničko je ređenje nova sakramentalna realnost zbog koje svi svećenici sačinjavaju posebno sakramentalno bratstvo. Zbog te ontološke stvarnosti svećenici bi se trebali shvaćati ne »kao da su braća, nego u svom prezbiterstvu jesu braća pa zato moraju dosljedno

tome bratstvu i djelovati i živjeti«. ⁴ To sakramentalno bratstvo svećenika »već od davnih vremena liturgijski je izraženo time što se prisutni prezbiteri pozivaju da zajedno s biskupom zaređiteljem polože ruke na novog izabranika i što zajednički koncelebriraju svetu Euharistiju« (8, 1).

Prema tome, svećenika se ne smije promatrati individualno već kolegijalno, a isto tako i njegovo djelovanje. Svećeničko bratstvo, koje nam Koncil stavlja pred oči, proizlazi iz temeljnih dogmi o Crkvi. Crkva je naime jedno mistično Kristovo tijelo koje se sastoji od pojedinih kršćana i pojedinih kršćanskih zajednica. Zajednice pak svećenika tvore s biskupom jedan kolegij, a biskupi s papom također tvore jedan kolegij. To jedinstvo Božjega naroda, posebno prezbitera i biskupa, trebalo bi se u životu i u radu obistiniti tako da očituje onu intimnost i ljubav koja vlada između Božanskih osoba u Presvetom Trojstvu. ⁵

2. Jedno svećeničko poslanje

Daljni temelj svećeničke povezanosti Dekret ističe »jednu svećeničku službu za ljude«. »Svi se prezbiteri naime šalju da surađuju na istom djelu, bilo da obavljaju župsku ili nadžupsku službu, bilo da se bave znanstvenim istraživanjem ili predavanjem, bilo da rukama rade, (...) bilo da ispunjavaju druga apostolska djela ili koja su prema apostolatu usmjerena« (8, 1). Tu se pojedine službe spominju ne taksativno već samo paradigmatički. Dekret želi naglasiti kako »svi prezbiteri, bez obzira koju od tih funkcija vrše kao glavnu funkciju, uvijek u stvari vrše jedno svećeničko služenje, jer sve to konvergira prema istom cilju, izgrađivanju Tijela Kristova«. ⁶

Zbog istog cilja svih svećeničkih funkcija svi su svećenici — dijecezanski i redovnički — pozvani da se međusobno pomažu i surađuju u svom apostolskom djelovanju. Ne radi se samo o tome da se sačuva onaj minimum pravnog reda i poretka, nego se traži pozitivno angažiranje u međusobnom pomaganju i suradnji. Istina, to zajedništvo u akciji može dobiti neke pravne oblike, biti raspoređeno u neke uređene tokove i zacrtane smjerove, ali se ono prvotno ne temelji na pravnim odredbama nego na sakramentalno-ontološkoj stvarnosti koja je primljena ređenjem. Iz toga slijedi da »pravni oblici ne mogu onoga što je fundamentalno dano sa samim sakramentalnim zaređenjem ukinuti ni paralizirati, a nepostojanje uspješnih pravnih oblika ili njihova sklerotičnost i nefunkcionalnost ne mogu biti opravdanje ni izlika da se ne ostvaruje ono što samo participiranje na Kristovu svećeništvu sve prezbitere poziva.« ⁷

Međusobno pomaganje i suradnja svećenika u izgradnji Tijela Kristova nije samo zahtjev sakramentalne stvarnosti koju su primili ređe-

⁴ Tomislav Šagi-Bunić, *Svećenik kome da služi*, KS, Zagreb 1970, str. 70.

⁵ Usp. O. Stanko Weissgerber DI, *Falanga*, VDB, XIX/1966, br. 9, str. 159.

⁶ T. Šagi-Bunić, *Svećenik kome da služi*, str. 71.

⁷ Isti, isto mj., str. 72.

njem već i potreba našega vremena. Razvoj društva danas je dostigao visok stupanj organiziranosti. Sjetimo se samo kako ljudi surađuju na području ekonomije, znanosti, tehnike, politike itd. Svi se povezuju, organizacija raste ne samo u nacionalnim već i svjetskim dimenzijama. Poslovi su tako specijalizirani i raspoređeni da je pojedinac u nemogućnosti sve to sam s uspjehom obaviti. Na svim područjima života ukazuje se potreba grupnog ili ekipnog rada. Pojedinac teško može nešto značajnije sam učiniti. Stoga Dekret ističe potrebu organiziranog rada i na području pastorizacije, jer veli da među svećenicima treba biti »svestrana suradnja« (8, 1). Nije dakle dostatno da svećenici samo pomognu jedni drugima u pojedinoj pastoralnoj akciji nego se traži suradnja na svim područjima: izmjena misli, zajedničko proučavanje problema, skupno traženje novih inicijativa (usp. PO 14, 3; 15, 2), planiranje i raspodjela rada.

Ta se svestrana suradnja svećenika pod vodstvom biskupa treba ostvariti osobito u istoj biskupiji, jer svećenici iste biskupije zajedno s biskupom sačinjavaju jedan prezbiterij i jer su na službu istoj mjesnoj Crkvi (8, 1). U svakoj mjesnoj Crkvi naime prisutni su »zajednički zadaci i pravni elementi kanonske misije kojom biskup povjerava pojedincima i grupama prezbitera određeni krug zadataka unutar konkretne zajednice kojoj je on na čelu i u kojoj na njega spada odgovornost za uređenje i uzbiljenje vidljivog služenja po kojem Krist ostvaruje svoju velikosvećeničku spasiteljsku akciju«.⁸

Ako je naša povezanost i zajednička akcija postulat naravi same stvari i potreba našega vremena, onda je sasvim očito da je naša razdvojenost na štetu izgradnje Kristova Tijela. Svima nam je poznato da je razdvojenost kršćana jedna od najvećih zapreka u misijskom djelovanju Crkve. Posebno je to porazno ako su razdvojeni članovi iste Crkve. Prije dvije godine (1976.) govorio je u Heidelbergu na međunarodnom teološkom simpoziju o Crkvi prof. Jože Rajhman o Kopitarovim vezama s Rimom. Prof. J. Rajhman je tu istakao kako se Kopitar zanimao i za katolicizam u Bosni, gdje su se mnogi katolici »poturčili« a »Šokci« se nisu htjeli pokrstiti. I. Brlić je osobno Kopitaru, kao razlog zbog čega se »Šokci« nisu htjeli pokrstiti, naveo slijedeće: »Kad se Fratri i Papa i Biskup ne mogu među sobom pogoditi, valah mi volimo lypu vyru tursku, negoli u njihovim inatima i parbama xivyt.«⁹ Kaže se da je povijest »magistra vitae«. Čini se da mi malo učimo od te »učiteljice života« jer olako zaboravljamo da se zbog naših »inata i parba« kršćani mogu »poturčiti« a nevjernici neprihvatiti Kristovo Evanđelje.

3. Specifičnost svećeničkog života traži zajedništvo

Dekret naglašava da prezbiteri trebaju ostvariti zajedništvo života i međusobnu ljubav zbog celibata u kojem žive, inače da lako mogu upasti

⁸ Isti, isto mj., str. 71.

⁹ A. Kusić, Međunarodni teološki simpozij o Crkvi, SB, XVIII/1978, br. 2, str. 170.

u »opasnost osamljenosti« (8, 3). Pitanje osamljenosti prastari je problema svećeničkog života. Mnogi ga svećenici danas ističu kao jedan od najvećih problema svoga života. Nije tu prvotno u pitanju seksualno zadovoljenje koje pruža život u zakonitom braku, već duboka potreba duše da nađe toplinu i ljubav, intimnost i pomoć drugih na svom životnom putovanju. Redovničkom svećeniku tu mnogo pomaže njegova redovnička zajednica ukoliko je sređena, a dijecezanski svećenik redovito nema ni toga. Dekret u tom želi pomoći dijecezanskim svećenicima pozivajući da se »među njima promiče nekakav zajednički život ili neka vrst životnog zajedništva« (8, 3).

Svećenik koji živi u celibatu može obogatiti dušu i izbjeći opasnost osamljenosti jedino u istinskoj povezanosti s Bogom i s braćom svećenicima koji imaju iste poglede i iste ideale. Samo u povezanosti s njima osjetit će sigurnost, pomoć i okrepu. Stoga je ostvarenje životnog zajedništva među svećenicima neminovna psihološka potreba i preduvjet za ostvarenje celibata. U saborskim raspravama o sredstvima odgoja bogoslova za celibat veoma je naglašen život u zajedništvu.¹⁰

Zajednički život svećenika može imati razne stupnjeve i oblike. U kojem će se stupnju i na koji način ostvariti to zajedništvo života, ovisi o osobnim i pastoralnim potrebama. Kao primjer Dekret spominje: zajedničko stanovanje, zajednički stol, što češće periodične sastanke (8, 3). Premda su koncilski oci ovdje imali pred očima oblike zajedničkog života kakvi se ostvaruju u redovničkim zajednicama, ipak životno zajedništvo dijecezanskih svećenika ne bi moralo biti puko oponašanje oblika redovničkoga zajedničkog života. Životno zajedništvo svećenika trebalo bi izrasti iz same ontologije prezbiterata, tj. iz svijesti samih svećenika da su po ređenju uistinu postali braća, iz svijesti da je za njih zajedništvo života psihološka potreba i da to traže pastoralne potrebe. Kakvi će biti oblici toga zajedništva, ovisi o pojedincima i o okolnostima u kojima oni žive. U svakom slučaju, temelj svećeničkoga zajedničkog života mora biti Krist. Jedino na tom temelju oni će moći postići svoje unutarne međusobno jedinstvo i jedinstvo u svom izvanjskom djelovanju te pružiti svijetu svjedočanstvo »da je Sin poslan od Oca (usp. Iv 17, 23)« (8, 1).

Imajući pred očima sve te temelje na kojima počiva naša svećenička povezanost i koje Dekret ističe, može se slobodno reći da nas Sabor vidi trostruko ujedinjene: kauzalno, jer smo nikli iz istog sakramenta; finalno, jer nam je svima isti cilj — izgradnja Kristova Tijela; egzistencijalno, jer trebamo međusobno ostvariti životno zajedništvo.¹¹

III KONKRETNI OBLICI SVEĆENIČKE POVEZANOSTI I SURADNJE

Teško je govoriti o konkretnim oblicima svećeničke povezanosti i njihove bratske suradnje ne samo zbog međusobnih napetosti već i zbog toga što se povezanost i suradnja ne mogu nametnuti odozgo nego trebaju iz-

¹⁰ Usp. S. Weissgerber, *Falanga*, n. mj., str. 195.

¹¹ S. Weissgerber, n. mj., str. 158—159.

rasti odozdo. Autoritet može samo pokazati put kako do toga doći, pomoći da se to ostvari, ostvareni način povezanosti i suradnje ozakoniti i propagirati. Stoga su konkretni oblici svećeničke povezanosti i suradnje stvar svih nas, posebno onih svećenika koji su »na terenu«. Zato ni ovo što se ovdje iznosi nisu gotovi recepti već isticanje onoga što i koncilski dekret ističe u vezi s tim da bi se o svemu tome razmislilo i pokušalo u tom duhu pronaći oblike povezanosti i suradnje u našim konkretnim prilikama.

1. Izbjegavati sukobe

Svaki oblik istinske povezanosti i suradnje najprije traži da se izbjegnu sukobi i napetosti, da se živi u miru. Ostvarenje pak istinskog mira i sloge traži da se prije svega otklone oni uzroci nemira i razdora, a onda da se prihvate i pozitivna sredstva kojima se premošćuje provalija razdora. Rad na premošćenju provalije treba početi s jedne i s druge strane, slično kao što se i most pravi iznad provalije koja dijeli dva brda. Konkretno to znači da bismo se trebali više poznavati pronalazeći jedni u drugima ono što nam je zajedničko, po čemu smo jedno. Slično kao što i Crkva danas postupa prema odijeljenoj braći, ljudima drugih religija, pa i prema samim ateistima. Dekret nas poziva da, prelazeći preko svih — većih i manjih — razlika, svi budemo »suradnici istine« u »bratstvu i svestranoj suradnji« (8, 1). Naša je pobjeda pobjeda Kristova kraljevstva, a ne osobni prestiž ili vlastita afirmacija.

Saborski oci, imajući pred očima sukob generacija, vrlo obzirno su rekli kako izbjeći napetosti između starijih i mlađih svećenika. Dekret veli: »Neka stariji mlađe zaista primaju kao braću, i neka im pomažu u prvim pothvatima i teškoćama službe. Neka se isto tako trude da shvate njihov mentalitet, premda je različan od vlastitoga, a njihove pothvate neka prate s dobrohotnošću. Mladi pak sa svoje strane neka poštuju dob i iskustvo starijih i neka se o stvarima koje se tiču dušobrižništva s njima savjetuju i s njima surađuju« (8, 2). Tim je Dekret na diskretan način osudio paternalistički odnos starijih svećenika prema mlađima, a mlađe nije lišio obaveze da starije poštuju, da se s njima savjetuju i da s njima surađuju.

Pavao je u svoje vrijeme pisao Ramljanima: »Mi jaki moramo podnositi slabost slabih, a ne sami sebi ugađati. Svaki od nas neka ugađa bližnjemu, u njegovu korist, za dobro, jer ni Krist nije sam sebi ugađao (...). Isti osjećaj jedan prema drugome po primjeru Krista Isusa« (Rim 15, 1-6). Ako se i mi budemo držali toga načela u svojim međusobnim odnosima, lako ćemo premostiti sve sukobe i napetosti.

2. Gajiti gostoljubivost

Daljni korak koji bi trebalo učiniti u poboljšanju naših međusobnih odnosa Dekret, pozivajući se na Hebr 13, 1—2, vruće preporuča gostolju-

bivost. Na prvi pogled to izgleda neznatno, beznačajno. Ipak je to vrlo važno za našu povezanost. Gostoljubivost je otvorenost prema drugima, otvorenost srca, kuće, dobara. Sjetimo se Zakeja koji je »radosno« primio Isusa u svoju kuću i koji je bio spreman »polovicu svog imanja« dati siromasima te »četverostruko« vratiti onima koje je možda prevario. Zbog te njegove otvorenosti »došlo je spasenje« njegovoj kući (Lk 19, 1—10). Slično bi se događalo i s nama kad bismo tako bili gostoljubivi, jer otvorenost jednoga rađa otvorenost i kod drugoga, a obostrana otvorenost rađa radost, ljubav, sreću.

Mi danas imamo vrlo mnogo prigoda da pokažemo gostoljubivost jedan prema drugom. Kad se nađemo u nekom mjestu na godišnjem odmoru, tečaju, proputovanju ili tome slično, trebali bismo najprije pokucati na vrata kuće svećenika u dotičnom mjestu, a dotični svećenik da »radosno« primi, ako ikako može. Svećenik bi se trebao najugodnije osjećati u društvu drugih svećenika, a svaki svećenik bi trebao tu ugodnost »radosno« priuštiti bratu svećenika, pa makar i ne bilo sve najudobnije. Samostani redovničkih svećenika trebali bi prednjačiti u gostoljubivosti drugim svećenicima, ali bi i kuća svakog svećenika trebala biti otvorena najprije bratu svećeniku.

Dekret želi ne samo da mi budemo gostoljubivi prema braći svećenicima koji k nama dolaze, nego i da tražimo načina kako pomoći onim svećenicima »koji su bolesni, potišteni, preopterećeni, osamljeni, prognani iz domovine i za one koji trpe progonstvo (usp. Mt 5, 10)« (8, 3). Posebnu pažnju, razumijevanje, ljubav i velikodušnost treba pokazati prema onoj braći svećenicima »koji su u bilo čemu pogriješili« (8, 4). Upravo njima treba na spomenut način pružiti »pravovremenu pomoć« i za njih se usrdno Bogu moliti, a ne ih osuđivati, šaputati im iza leđa i možda još koješta nadodavati. Čovjek je u najkritičnijoj situaciji kad ostane sam sa svojim grijehom. Znati mu u tim časovima pristupiti s ljubavlju, razumijevanjem, velikodušnošću, znači spasiti ga. Zaista mnogi »pogiboše« u svojim padovima, jer nije bilo nikoga tko bi im pomogao da se pridignu. Mi smo prvotno pozvani da priskočimo u pomoć jedan drugome kad se nađemo u bilo kojoj nevolji, jer smo po svećeništvu uistinu braća, pa kao što među rođenom braćom treba vladati otvorenost i gostoljubivost, pažnja i razumijevanje, ljubav i velikodušnost, tako treba i među nama.

Velike su dakle dimenzije gostoljubivosti i načini kako se ona ostvaruje. Stoga, kad bismo ostvarili gostoljubivost jedni prema drugima u svim njezinim dimenzijama i mogućnostima, zaista bi došlo »spasjenja« u naše međusobne odnose.

3. Ostvariti zajedništvo života i rada

Naglasili smo da nas Koncil vidi jedno i egzistencijalno, tj. da on želi da svećenici ostvare zajedništvo života i rada. Nije lako kazati kako to ostvariti. Pokušajmo barem uočiti ono što Dekret sugerira.

a) Češće povremeno sastajanje

Prvi stupanj kojim se očituje zajedništvo života i rada jest povremeno sastajanje. Dekret veli da to svećenici čine »češće, rado i s veseljem u svrhu duševnog odmora« i da bi »u izgrađivanju duhovnog i intelektualnog života nalazili uzajamnu pomoć« (8, 3). Kod nas se ovo povremeno sastajanje svećenika zaista prakticira, pa i češće, u okviru jednog mjesta, dekanata, biskupije, pokrajine i u obliku tečajeva koji imaju nacionalni karakter. Možda u tim sastancima uvijek ne sudjeluje velik postotak onih svećenika za koje se oni organiziraju, i možda se njima ne postigne uvijek maksimalna korist, ali je pohvalno i barem minimalno korisno što se ti sastanci planiraju i održavaju.

Kad se takvi sastanci dobro pripreme, korisni su ne samo zbog jačanja svećeničkog bratstva, već i zbog intelektualnog obogaćenja, izmjene misli, zajedničkog proučavanja problema, skupnog traženja novih inicijativa i zauzimanje određenog stava u pastoralnoj akciji. Zbog svega toga velika je šteta što neki svećenici olako propuštaju takve sastanke.

Također je pohvalno i korisno što se organiziraju i sastanci čisto duhovnog karaktera: rekolekcije, duhovne vježbe i obnove. I takvi sastanci svećenika trebali bi biti što češći. Smatram da je »zastario« kanonski propis kojim se određuje da svećenici obave duh. vježbe barem jednom u tri godine (kan. 126). Trebalo bi to biti barem jednom godišnje. Uostalom, to je naša Biskupska konferencija i preporučila svećenicima. Rekolekcije bi trebalo održavati svakog mjeseca, a duhovne obnove prije svakog važnijeg pastoralnog pothvata, npr. misionari prije misija.

Čini se da loše stojimo sa sastancima kojima bi bila glavna svrha odmor svećenika. A i to bi bilo potrebno i korisno! Ne vidimo još načina i mogućnosti kako bi se to dalo ostvariti. Možda bi se ipak mogao naći neki samostan na moru za ljetovanje svećenika, ili neka crkvena kuća u gorskim predjelima za »vikend« svećenicima. Istina, to je spojeno s raznim poteškoćama. No, vjerujem da bi se poteškoće prebrodile kad bismo bili uvjereni da nam je i to potrebno i kad bismo bili dovoljno angažirani da to ostvarimo.

Svakako, što češći povremeni sastanci svećenika na raznim razinama velika je želja Koncila. Ako se oni organiziraju i dobro pripreme, svećenicima su dragi i korisni za obnovu njihovih psihičkih snaga, za upoznavanje i kultiviranje bratske sloge, za intelektualno i duhovno obogaćenje, za rješavanje problema i unapređenje pastoralnog rada.

b) Zajedničko stanovanje

Dekret se ne zadovoljava samo tim da se svećenici samo povremeno sastaju, nego vruće želi da bi oni — gdje je to moguće — ostvarili i »zajedničko stanovanje« sa svrhom »da bi u službi mogli bolje surađivati i da bi se istrgli iz opasnosti osamljenosti koje se možda rađaju« (8, 3). Ta želja Koncila čini nam se revolucionarnom, a možda i neostvarivom. Znamo

naime da teško ide zajednički život svećenika i u onim mjestima gdje ih više zajedno živi i radi, npr. župnik i njegovi pomoćnici. Kako to onda ostvariti među svećenicima koji žive i rade u različitim mjestima? Možda će proći još dosta vremena da zajedničko stanovanje svećenika bude obična pojava, premda se u zadnje vrijeme pokušava to ostvarivati. Postoje naime u nekim našim biskupijama i nadbiskupijama kuće u kojima zajedno s biskupom stanuju i drugi svećenici, od kojih su neki još aktivni. Ponegdje se pokušavaju ostvariti i tzv. pastoralni centri, u kojima bi svećenici dotičnoga mjesta ili kraja zajedno stanovali i imali neku vrstu zajedničkog domaćinstva.

O ovoj stvari morali ozbiljno razmišljati zbog toga što mnogi svećenici, osobito u pasivnim krajevima, živeći sami, bez posluge i redovite ishrane, osjećaju ne samo osamljenost nego i propadaju psihički, fizički, a možda i moralno. Zbog takva načina života oni gube elan za životom i radom. Što je još gore, njihov način života nikoga ne zanosi. Nije onda čuđo što takvi svećenici ne uspijevaju ni u jednom mladiću pobuditi svećeničko zvanje.

Nebi li onda bilo bolje da takvi svećenici pronađu načina pa da uz podršku biskupa osnuju zajedničko domaćinstvo, centar, u kojem bi živjeli na principu jednakosti, pravednosti i ljubavi? Pastoralizacija ne bi morala ništa trpjeti zbog toga, barem ne bi morala biti ništa gora nego kad žive sami u svojim župama. Nerijetko se naime događa da se ne zna gdje je ili kad se može naći kod kuće svećenik koji živi sam. Kad bi pak stanovao u obližnjem pastoralnom centru i u određene dane i sate dolazio u svoju župu ili na svoje »radno mjesto« — što s prevoznim sredstvom ne bi bio problem, bio bi mu život normalniji i pastoralno bi mogao bolje djelovati. Ako je nemoguće ostvariti zajedničko stanovanje, Dekret preporuča — ukoliko je moguće — da bude zajedničko blagovanje.

No, u mnogim slučajevima nije poteškoća ostvariti zajedništvo života zbog objektivnih već zbog subjektivnih razloga, tj. odlučujuća je naša sposobnost da živimo s drugima. Potrebno je i te razloge uvažiti pa pronaći ljude koji bi mogli zajedno živjeti. Ipak se ne smije zaboraviti da bi u takvom načinu života nužno bila potrebna reorganizacija čitavog našega pastoralnog rada. Ali i bez toga, naš će pastoralni rad unaprijed morati više biti usmjeren na specijalizacije za pojedina pitanja i pojedina područja te na ekipni rad. Tako je danas među ljudima općenito, pa ćemo morati i mi o tome više voditi računa. Takav pak način rada olakšava zajedničko stanovanje i življenje, a zajednički život olakšava takav način pastoralnog rada.

c) **Svećenička udruženja**
Dekret konačno preporuča svećenička udruženja koja »unapređuju svetost svećenika u izvršavanju njihove službe odgovarajućom i prokušano-

nom organizacijom života« i koja odobri »nadležna crkvena vlast« (8, 3). Radi se dakle o »nabožnim« udrugama svećenika, o kojima govori i Kodeks (kan. 673—681). Takve udruge svećenika slične su redovničkim družbama, ali bez triju zavjeta. Svrha im je da svećenici zajedničkom molitvom i svestranom suradnjom lakše ostvare svetost života i izvrše svoju određenu misiju. To je dakle još potpuniji oblik zajedništva nego što je zajedničko stanovanje, jer se tu ostvaruje i »zajedništvo dobara« (8, 3), što Dekret također preporuča na temelju Hebr 13, 16.

Materijalna su dobra međutim najveća zapreka da se ostvari takvo zajedništvo. Mi bismo rado stupili u razne udruge kad bismo od njih imali samo neku korist. Ali, čim se traži da materijalna dobra treba doprinositi dotičnoj družbi, da bi ona postala zajednička, tu vrlo lako padamo, pa makar to bilo za unapređenje i osobnoga i zajedničkog dobra. To je onda najbolji znak koliko smo sposobni za međusobno zajedništvo života i koliko bi nam trebalo odgoja da budemo sposobni za to.

Dobro je ipak imati u vidu da je Koncilu ideal životno zajedništvo svećenika, slično kao što je to bio ideal i Augustinu, hiponskom biskupu. Augustin je međutim u velikoj mjeri uspio ostvariti životno zajedništvo svojih svećenika, a da li ćemo ga mi uspjeti ostvariti danas onako kako to Koncil želi?

Zaključak

Imajući u vidu sve što koncilski dekret govori o povezanosti i suradnji svećenika, mi se zaista trebamo truditi da — uza sve poteškoće i delikatnosti toga pitanja — uvidimo kako je zajedništvo života i rada postulat naše svećeničke biti i našeg poslanja te da nastojimo ostvariti to zajedništvo i suradnju u što većoj mjeri na način koji je najprikladniji u datim okolnostima. Mi smo pozvani da pronalazimo te najprikladnije oblike zajedništva i suradnje, a ne samo čekati da nam to netko drugi pronađe i ponudi. Osim pronalazjenja oblika, dužnost nam je i rasti u zajedništvu. »Rast u svećeničkom zajedništvu sa stalnim oslanjanjem na Krista koji kroz njih djeluje omogućit će prezbiterima da postignu unutrašnje jedinstvo života i djelovanja kao počelo njihova vlastitog rasta u svetosti (cl. 14), a po ostvarenju svećeničkog zajedništva dolazi također do izražaja — misli dekret — ono jedinstvo kojim je Krist htio da njegovi budu do kraja jedno, da svijet spozna da je Sin poslan od Oca (usp. Iv 17, 23) (cl. 8, 1). To svjedočenje svijetu da je Krist od Oca poslan, koje se ostvaruje proizvođenjem unutarnjeg zajedništva u ljubavi, proizlazi kao zadatak iz samoga krštenja te spada na sve vjernike, ali se posebnom intenzivnošću mora proizvođivati na razini prezbiterata: zajedništvo prezbitera nekako bi normalno trebalo biti konkretna intenzifikacija kršćanskog zajedništva.«¹³

¹² Usp. F. van der Meer, *Augustinus der Seelsorger*, Köln 1961, str. 244—248.

¹³ T. Šagi-Bunić, *Svećenik komu da služi*, str. 74—75.